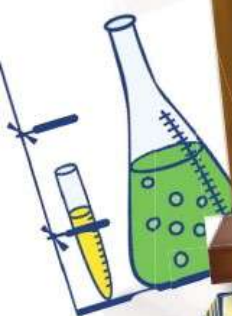

ทฤษฎี ทางการศึกษา:

แนวคิดและการปฏิบัติ
ในศตวรรษที่ 21

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรินทร์ บุญยั้ง

ทุนมนุษย์ทางการศึกษา :

แนวคิดและการปฏิบัติในศตวรรษที่ 21

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรินทร์ บุญยั้ง

ทุนมนุษย์ทางการศึกษา : แนวคิดและการปฏิบัติในศตวรรษที่ 21

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรินทร์ บุญยั้ง

ราคา 250 บาท

พิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนกันยายน พ.ศ. 2558 จำนวน 500 เล่ม

หนังสือเล่มนี้สงวนสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พุทธศักราช 2558

ห้ามผู้ใดพิมพ์ซ้ำ ลอกเลียน ส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้

ไม่ว่าในรูปแบบใดๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

วรินทร์ บุญยั้ง.

ทุนมนุษย์ทางการศึกษา : แนวคิดและการปฏิบัติในศตวรรษที่ 21.--กรุงเทพฯ :
บริษัท โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด, 2558.

224 หน้า.

1. การศึกษา. 2. แนวคิดและการปฏิบัติ. 3. การศึกษาในศตวรรษที่ 21. I. ชื่อเรื่อง.

371

ISBN 978-616-406-493-5

จัดพิมพ์ที่ โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์

113/13 ซอยวัดสุวรรณศิริ ถนนบรมราชชนนี

แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย

กรุงเทพมหานคร 10700

คำนำ

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทุกประเทศได้เปลี่ยนแปลงนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยใช้ฐานความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creation) เพื่อให้เกิดทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ของการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่เกิดจากการเรียนรู้ทุกช่วงวัย ตั้งแต่วัยทารก จนถึงวัยสูงอายุ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน ดังนั้นบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครู อาจารย์ จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน (Human Development) เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ทุกด้าน (Humanize) จึงสามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

หนังสือทุนมนุษย์ทางการศึกษา : แนวคิดและการปฏิบัติในศตวรรษที่ 21 ได้จัดทำขึ้นเป็นคู่มือของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และผู้สนใจอื่นๆ ในการประยุกต์ใช้บริหารงานและบริหารบุคลากร รวมทั้งนำไปใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ เช่น การบริหารงานบุคลากร การพัฒนาองค์กรและการบริหารผลการปฏิบัติงาน การพัฒนามนุษย์ขั้นสูง หนังสือประกอบด้วยประเด็นสำคัญๆ ได้แก่ แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทิศทางและกระบวนทัศน์ของทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์และการวางแผนอัตรากำลัง การวิเคราะห์และการออกแบบงาน การสรรหา การคัดเลือก การปฐมนิเทศ ระบบพี่เลี้ยงและบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาทุนมนุษย์ การดำรงรักษา ผลิตภาพ : การประเมินผลและการบริหารผลการปฏิบัติงาน ภารกิจของผู้บริหาร มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา รวมทั้งผู้เขียนได้นำเสนอมุมมองทุนมนุษย์ในต่างประเทศ : กรณีศึกษาประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งผู้เขียนได้พยายามรวบรวมประเด็นสำคัญในแต่ละเรื่อง และสรุปใจความพร้อมยกตัวอย่างและการประยุกต์ใช้ให้มีความกระชับและอ่านเข้าใจง่ายที่สุด หนังสือเล่มนี้ได้เรียบเรียงให้ผู้อ่านสามารถใช้ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเนื่องจากหนังสือทางด้านทุนมนุษย์ที่เป็นภาษาไทยค่อนข้างมีจำกัด และยังไม่มีมีการเขียนในลักษณะทุนมนุษย์ทางการศึกษา ผู้เขียนจึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับนิสิต นักศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

ผู้เขียนขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ช่วยทั้งในด้านการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการ
เรียบเรียงหนังสือให้สมบูรณ์ รวมทั้งเป็นกำลังใจจนทำให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และยินดี
น้อมรับข้อคิดเห็นต่อหนังสือเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาในฉบับต่อไป

ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรินทร์ บุญยั้ง

สารบัญ

หน้า

คำนำ.....	ก
สารบัญ	ค
บทที่ 1 ความสำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21	1
วิวัฒนาการการศึกษาไทยและปัญหาการศึกษาไทยในปัจจุบัน	1
แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21	5
ทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21	8
ทักษะครูในศตวรรษที่ 21.....	13
บทสรุป.....	14
บรรณานุกรม	16
บทที่ 2 ทิศทางการบริหารทุนมนุษย์.....	17
องค์การและบุคลากรทางการศึกษา.....	17
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทุนมนุษย์.....	19
แนวโน้มในการบริหารทุนมนุษย์ในอนาคต.....	23
ระบบสารสนเทศในการบริหารทุนมนุษย์.....	28
นโยบายการบริหารบุคลากรทางการศึกษา.....	29
บทสรุป.....	31
บรรณานุกรม.....	32
บทที่ 3 กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการบริหารทุนมนุษย์	33
การบริหารงาน และความแตกต่างของการบริหารกับการจัดการ	34
ความหมายการบริหารงานบุคคล การบริหารทรัพยากรมนุษย์	
การบริหารทุนมนุษย์.....	35
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล ทรัพยากรมนุษย์	
และทุนมนุษย์	40
กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับทุนมนุษย์	46
บทสรุป.....	47
บรรณานุกรม	48

บทที่ 4	ทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์การวางแผนอัตรากำลัง.....	49
	ความหมายกลยุทธ์องค์การ.....	50
	ความสำคัญของทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์.....	50
	กระบวนการบริหารทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์.....	51
	ความหมายการวางแผนอัตรากำลัง.....	53
	ความสำคัญของการวางแผนอัตรากำลัง.....	53
	ประโยชน์การวางแผนอัตรากำลัง.....	54
	กระบวนการวางแผนอัตรากำลัง.....	55
	ขั้นตอนการวางแผนอัตรากำลังบุคลากรทางการศึกษา.....	56
	แผนทดแทนตำแหน่ง	62
	บทสรุป.....	62
	บรรณานุกรม.....	64
บทที่ 5	การวิเคราะห์และการออกแบบงาน	65
	ความหมายการวิเคราะห์งาน	66
	ความสำคัญของการวิเคราะห์งาน	67
	องค์ประกอบการวิเคราะห์งาน.....	69
	ขั้นตอนการวิเคราะห์งาน	70
	ความหมายการออกแบบงาน	74
	รูปแบบการออกแบบงาน.....	75
	บทสรุป.....	77
	บรรณานุกรม	78
บทที่ 6	การสรรหาบุคลากร.....	79
	ความหมายการสรรหาบุคลากร.....	80
	วัตถุประสงค์การสรรหาบุคลากร.....	81
	ความเชื่อมโยงของการสรรหาระหว่างองค์การและบุคคล.....	81
	ระบบการสรรหาบุคลากร	83
	ขั้นตอนการสรรหาบุคลากร	86
	วิธีการสรรหาบุคลากร.....	87
	บทสรุป.....	90
	บรรณานุกรม	92

บทที่ 7	การคัดเลือก การปฐมนิเทศ ระบบพี่เลี้ยง และการบรรจุแต่งตั้ง	93
	การคัดเลือกบุคลากร.....	94
	การทดสอบและการสัมภาษณ์	97
	การปฐมนิเทศ	101
	ระบบพี่เลี้ยง.....	104
	การบรรจุแต่งตั้งบุคลากร	105
	บทสรุป.....	107
	บรรณานุกรม	108
บทที่ 8	การพัฒนาทุนมนุษย์	109
	ความหมายการพัฒนาทุนมนุษย์	109
	องค์ประกอบฝึกอบรม การศึกษาและการพัฒนา.....	111
	แนวคิดการพัฒนาโดยใช้หลักสมรรถนะ.....	112
	กระบวนการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา	116
	การพัฒนาอาชีพ	120
	การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาบุคคลและองค์การ	122
	บทสรุป.....	126
	บรรณานุกรม	128
บทที่ 9	การธำรงรักษา	129
	ความหมายการธำรงรักษาบุคลากร.....	130
	การคงอยู่ของบุคลากร	131
	หลักการธำรงรักษาบุคลากร.....	132
	ประโยชน์ของการธำรงรักษา.....	133
	ปัจจัยสำคัญในการธำรงรักษา	133
	การธำรงรักษาสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา.....	138
	บทสรุป.....	145
	บรรณานุกรม	146

บทที่ 10	ผลิตภาพ : การประเมินผลและการบริหารผลการปฏิบัติงาน.....	147
	ความหมายผลิตภาพกับการประเมินผลการปฏิบัติงาน.....	148
	ประโยชน์การประเมินผลการปฏิบัติงาน.....	149
	ความสำคัญของการประเมินผลการปฏิบัติงาน	149
	หลักการประเมินผลการปฏิบัติงาน	150
	กระบวนการประเมินผลปฏิบัติงาน	151
	การบริหารผลการประเมินการปฏิบัติงาน	155
	แนวทางการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา.....	156
	บทสรุป.....	162
	บรรณานุกรม	164
บทที่ 11	ภารกิจของผู้บริหาร มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ	
	ทางการศึกษา	165
	ความหมายของผู้บริหาร	166
	หลักการบริหารสำหรับผู้บริหาร.....	167
	ภารกิจผู้บริหารในการบริหารบุคลากรทางการศึกษา	169
	มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา.....	171
	บทสรุป.....	182
	บรรณานุกรม	184
บทที่ 12	มุมมองทุนมนุษย์ในต่างประเทศ : กรณีศึกษาประเทศเกาหลีใต้	185
	ทิศทางการพัฒนาทุนมนุษย์	186
	จุดเน้นของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน	189
	ระบบการบริหารครู	194
	บทสรุปและการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทย	199
	บรรณานุกรม	202
	ดัชนี	203
	อภิธานศัพท์.....	205
	ประวัติผู้เขียน.....	213

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1	สรุปจุดเน้นการบริหารงานบุคคล การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารทุนมนุษย์..... 39
2	การเปรียบเทียบอัตราการเข้าเรียนกับอัตราการเกียย่อนหลัง..... 57
3	ตารางพยากรณ์จำนวนนักเรียนในอนาคต..... 58
4	การคาดคะเนอัตราการเลื่อนชั้นของนักเรียน จากชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6..... 59
5	เกณฑ์บุคลากรทางการศึกษา..... 60
6	การวิเคราะห์งาน ตำแหน่งอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัย..... 72
7	คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัย 73
8	แผนการสัมภาษณ์วิธีการคัดเลือกบุคลากร..... 98
9	องค์ประกอบการฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา..... 112
10	เปรียบเทียบทฤษฎี X และทฤษฎี Y..... 136
11	การประเมินผลการปฏิบัติงาน..... 159
12	การประเมินความประพฤติในการรักษาวินัย..... 160
13	การประเมินคุณธรรม จริยธรรม..... 160
14	การประเมินจรรยาบรรณวิชาชีพ..... 161
15	สรุปผลการประเมิน..... 162
16	พฤติกรรมที่มีต่อจรรยาบรรณในตนเองของบุคลากรทางการศึกษา..... 178
17	พฤติกรรมที่มีต่อจรรยาบรรณต่อวิชาชีพของบุคลากรทางการศึกษา 179
18	พฤติกรรมที่มีต่อจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการของบุคลากรทางการศึกษา..... 180
19	พฤติกรรมที่มีต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพของบุคลากรทางการศึกษา 181
20	พฤติกรรมที่มีต่อจรรยาบรรณต่อสังคมของบุคลากรทางการศึกษา..... 182

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1	การบริหารองค์การทางการศึกษา 18
2	แสดงกระบวนการบริหารทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์ทางการศึกษา..... 52
3	ความสัมพันธ์ระหว่าง อุปสงค์ อุปทาน และแผนอัตรากำลังบุคลากร..... 56
4	องค์ประกอบวิเคราะห์งาน..... 70
5	สรุปการวิเคราะห์งาน..... 74
6	กรอบการออกแบบงานตามแนวคิดเชิงระบบ..... 75
7	การสรรหาและกระบวนการต่อเนื่อง..... 81
8	การเปรียบเทียบลำดับขั้นตอนการสรรหาในส่วนขององค์การและบุคลากร..... 82
9	ความสัมพันธ์ของกระบวนการสรรหาและคัดเลือก..... 96
10	ตัวอย่างใบสมัครสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเข้ารับราชการครู..... 97
11	โมเดลภูเขาน้ำแข็ง 114
12	การเกิดขึ้นของปัญหา..... 116
13	แสดงความเชื่อมโยงการพัฒนาอาชีพระหว่างบุคคล ผู้บริหาร และองค์การ 121
14	ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์..... 134
15	ปัจจัยการจูงใจและปัจจัยการบำรุงรักษาบุคลากร 135
16	ประเภทของรางวัล..... 138
17	กระบวนการประเมินการปฏิบัติงาน 151
18	แนวทางสร้างคนเก่งที่มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์..... 187
19	วิสัยทัศน์การศึกษาของชาติปี ค.ศ. 2010 188

บทที่ 1

ความสำคัญของการศึกษา ในศตวรรษที่ 21

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทุกประเทศได้เปลี่ยนแปลงนวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยี และเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยองค์ความรู้กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว การแข่งขันระดับนานาชาติ มีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยใช้ฐานความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creation) เพื่อให้เกิดทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ของการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่เกิดจากการเรียนรู้ทุกช่วงวัย ตั้งแต่ วัยทารก จนถึงวัยสูงอายุ เพื่อให้เกิดนิสัยการเรียนรู้แบบการนำตนเอง (Self-directed Learning) ไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) จึงจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

ในบทนี้ผู้เขียนจะนำเสนอเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. วิวัฒนาการการศึกษาไทยและปัญหาการศึกษาไทยในปัจจุบัน
2. แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21
3. ทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21
4. ทักษะครูในศตวรรษที่ 21
5. บทสรุป

วิวัฒนาการการศึกษาไทยและปัญหาการศึกษาไทยในปัจจุบัน

ระบบการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 4 สมัย คือ

1. สมัยสุโขทัยจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์
2. สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
3. สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2541

4. สมัยปัจจุบันตามแผนการศึกษาแห่งชาติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 1 (2540-2550) และการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561)

ลักษณะของระบบการศึกษาทั้ง 4 สมัย สรุปได้ ดังนี้

1. สมัยสุโขทัยจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ลักษณะของระบบการศึกษาในช่วงนี้ยังไม่เป็นแบบแผนที่ชัดเจนส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสำหรับเด็กชาย ซึ่งเป็นการศึกษาหาความรู้ด้านวิชาการและศิลปะสถานที่การศึกษา มักเป็นที่วัด ราชสำนัก และบ้านเจ้านายชั้นสูง การศึกษาด้านวิชาชีพจะมีสอนและถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล และในหมู่เครือญาติ ส่วนเด็กหญิงจะมีการฝึกงานบ้านในครอบครัว ราชสำนัก และบ้านเจ้านายชั้นสูง ประชาชนนิยมนำบุตรหลานไปไว้กับเจ้านายและผู้มีศักดิ์นาสูงเพื่อให้ใช้สอยและฝึกงานโดยคาดหวังว่าจะได้มีโอกาสเข้ารับราชการได้ยศถาบรรดาศักดิ์ต่อไป อย่างไรก็ตามเมื่อประเทศตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทในการศึกษาไทยในสมัยอยุธยาโดยเฉพาะประเทศโปรตุเกสเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และต่อจากนั้นก็มีการติดต่อติดตามาทำให้เจ้านายชั้นสูงเริ่มส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในต่างประเทศ

2. สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ลักษณะการศึกษาในช่วงนี้เริ่มเป็นระบบแบบแผน แต่ยังไม่เป็นมาตรฐานนัก นับเป็นช่วงที่การศึกษาเจริญรุ่งเรืองมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่เป็นรากฐานของความสำเร็จในทุกด้าน ผู้ได้รับการศึกษาในวิชาการสมัยใหม่จะสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาบ้านเมืองจากการเสด็จประพาสในต่างประเทศ ดังนั้นจึงทรงส่งเสริมให้จัดการศึกษาแบบตะวันตก คณะสอนศาสนาชาวอเมริกันมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของไทยเป็นอย่างมาก เริ่มมีการตั้งโรงเรียนเพื่อฝึกคนเข้ารับราชการ มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป สถาปนามหาวิทยาลัยแห่งแรกขึ้นคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงนี้มีโครงการศึกษาและแผนการศึกษาขึ้นหลายฉบับ อย่างไรก็ตามในแต่ละฉบับมิได้ระบุจุดมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาโดยถ้วนหน้า

3. สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2541

ในช่วงนี้การศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด มีแผนการศึกษาชาติเกิดขึ้นหลายฉบับจนถึงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ในแต่ละแผนมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาในแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยทุกแผนระบุจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ชัดเจน และเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

การเมื่อถึงลักษณะของการศึกษาค่อนข้างเอนเอียงไปตามแนวคิดด้านการศึกษาของอเมริกา โดยปรากฏชัดเจนในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดด้านการศึกษามากโดยมุ่งเน้นการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนานคนในการออกไปรับใช้สังคมและประเทศชาติ จึงนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517 ซึ่งเน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ข้อสังเกตของระบบการศึกษาในช่วงนี้ก็คือ ส่วนใหญ่เน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน ต่อมาปีประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จุดมุ่งเน้นการศึกษาเปลี่ยนไปจากการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมเป็นการมุ่งพัฒนาคุณภาพพลเมือง ต่อเนื่องกันตลอดชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตทำประโยชน์แก่สังคม แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ แบ่งระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบชัดเจน คือ 1) การศึกษาในระบบ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานคือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) การศึกษานอกระบบ โดยการจัดการมีลักษณะและประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา

4. สมัยปัจจุบัน

การศึกษาไทยปัจจุบันมี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 1 (พ.ศ. 2540-2550) ผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 1 ที่ผ่านมามีความสำเร็จ ได้แก่ 1) การขยายโอกาสทางการศึกษา 12 ปี และ 15 ปี 2) การจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ 3) การศึกษาทางเลือกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยสถานประกอบการ โดยสถาบันศาสนา ฯลฯ 4) การเพิ่มงบประมาณเพื่อการศึกษา 5) การมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งยังพบปัญหา ได้แก่ 1) การผลิตและพัฒนาครูผู้บริหาร 2) วิทยฐานะครูและผู้บริหารกับผลการเรียนของผู้เรียนไม่สัมพันธ์กัน 3) สื่อและเทคโนโลยียังไม่มีประสิทธิภาพ การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 พ.ศ. 2552-2561 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553, หน้า 5-9) ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อคราวประชุมวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ได้สรุปผลการปฏิรูปการศึกษาใน 9 ปีที่ผ่านมา พบว่า

4.1 ด้านคุณภาพผู้เรียน/สถานศึกษาพบว่าสัมฤทธิ์ผลการเรียนของนักเรียนในวิชาหลักมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 และผู้สำเร็จอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีความสามารถและสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้และขาดทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น

4.2 ด้านบุคลากรในการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์พบว่านโยบายจำกัดอัตราคนภาครัฐ และมาตรการจูงใจให้ครูออกก่อนเกษียณ พ.ศ. 2543-2549 มีผลให้วงการการศึกษาต้องสูญเสียอัตราครูไปถึง 53,948 อัตรา บัณฑิตครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ บางส่วนจบแล้วไม่เป็นครู อาจารย์ครูสอนไม่ตรงวุฒิ ขาดแคลนครูในบางพื้นที่ซึ่งในอนาคตอีกประมาณ 5-10 ปี

จะมีครูประจำการเกษียณมากกว่าร้อยละ 50 จำเป็นต้องมีการเตรียมวางแผนผลิตครูรองรับ การคัดเลือกบุคคลมาเป็นครู พบว่า ผู้เข้าเรียนคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ แม้จะมีจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ มักจะเลือกเรียนไว้เป็นอันดับท้ายๆ ในการเข้าเรียน ดังนั้นจึงไม่ได้คนเก่ง และมีใจรักมาเป็นครู ในด้านการพัฒนาครูยังขาดระบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่อง

4.3 ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและจัดการศึกษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมทั้งการกระจายอำนาจ พบว่า แม้จะมีกฎกระทรวง หลักเกณฑ์และวิธีการ การกระจายอำนาจแต่หน่วยปฏิบัติยังไม่มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงานและ จัดการศึกษาเท่าที่ควร การจัดการศึกษาของเอกชนยังไม่มี การขยายตัวเท่าที่ควร สถานประกอบการ และการสถาบันต่างๆ มีส่วนร่วมจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นแต่ยังมีสัดส่วนน้อยมาก

4.4 การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา พบว่า ท้องถิ่นไม่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาปฐมวัย เด็กที่เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับออกกลางคันมาก เด็กไม่นิยมเรียน อาชีวศึกษาการให้บริการการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสยังไม่ทั่วถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ยังไม่มีกลไกที่ชัดเจน รวมทั้งขาดองค์ความรู้เครื่องมือในการจัดการ

4.5 การผลิตและพัฒนากำลังคน พบว่า ผู้สำเร็จอาชีวศึกษามากกว่าร้อยละ 70 ศึกษาต่อปริญญาตรีทำให้ขาดแคลนกำลังคนระดับกลางอย่างต่อเนื่อง ผู้สำเร็จการศึกษา ขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการทำงาน การผลิตคนด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เกินความต้องการทำให้บัณฑิตจบใหม่ตกงาน

4.6 ด้านการเงินเพื่อการศึกษา พบว่า มีความด้อยประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา กลไกของรัฐไม่เอื้อให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาและระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดสรรงบประมาณตามความต้องการปัจจัยการผลิตไม่สัมพันธ์กับผลผลิต

4.7 ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พบว่า มีปัญหาการดำเนินการเนื่องจาก ขาดการพัฒนาเนื้อหาผ่านสื่อที่มีคุณภาพ ขาดการพัฒนาการเรียนการสอนและการพัฒนา ผู้สอนด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ครูและนักเรียนนำความรู้ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไปใช้ ในกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ด้วยตนเอง สถานศึกษามีจำนวนคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์ไม่เพียงพอ

4.8 ด้านการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย ยังขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสม ขาดการปรับปรุงกฎระเบียบที่จะเอื้ออำนวย ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาตลอดชีวิตยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติ

สรุป ระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ต้องปฏิรูปอย่างเร่งด่วนในการปฏิรูปการศึกษา
ทศวรรษที่ 2 มี 4 ประการ คือ

1. พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่
2. พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่
3. พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่
4. พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

ความหมายการศึกษา

ตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุความหมายของการศึกษาว่า “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) โดยรวมถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา) การศึกษาระดับอุดมศึกษา (แบ่งเป็นสองระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา) และการศึกษาตลอดชีวิต (การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต)

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ต่อการจัดการศึกษาไทย

1. กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในปัจจุบัน ทำให้ระดับการศึกษาของคนไทยสูงขึ้น ขณะที่คุณธรรม จริยธรรมลดลง ความก้าวหน้าของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ ทำให้สภาพการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปสู่การแข่งขันมากขึ้น ประกอบกับการได้รับรู้วัฒนธรรมต่างชาติอย่างกว้างขวางผ่านช่องทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย รวดเร็ว เข้าถึงง่าย ส่งผลให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะการดำเนินงานของภาครัฐที่กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับเริ่มจาก 6 ปี และขยายเป็น 9 ปี ได้เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนมากขึ้น เด็กไทยแทบทุกคนได้รับการศึกษาถึงระดับประถมศึกษา และมีการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกพื้นที่ สัดส่วนแรงงานที่จบการศึกษาระดับปริญญามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

อย่างต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนยังอยู่ในระดับต่ำ คะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบทางการศึกษาในทุกระดับต่ำกว่ามาตรฐาน ทุกรายวิชา รวมทั้งผลการศึกษาของ World Economic Forum (WEF) The Global Competitiveness Report 2012-2013 ซึ่งเป็นการประชุม “เวทีเศรษฐกิจโลก” จัดอันดับการศึกษาสำหรับประเทศที่มีคุณภาพการศึกษาดีที่สุดในกลุ่มอาเซียนเรียงตามลำดับที่ต่ำที่สุด ดังนี้ อันดับ 1 ประเทศสิงคโปร์ อันดับ 2 ประเทศมาเลเซีย อันดับ 3 ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม อันดับ 4 ประเทศฟิลิปปินส์ อันดับ 5 ประเทศอินโดนีเซีย อันดับ 6 ประเทศกัมพูชา อันดับ 7 ประเทศเวียดนาม และอันดับ 8 ประเทศไทย อันเป็นผลมาจากปัญหาในการจัดการศึกษาหลายประการ เช่น การขาดแคลนครูในเชิงปริมาณ และคุณภาพ การขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยที่ครอบคลุมผู้เรียนอย่างทั่วถึง ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการใหม่ที่เน้นความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนในทุกกลุ่มตามสภาพปัญหา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาทางพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะมีเพศ ชนชั้น สถานะ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา หรือวัฒนธรรมใดก็ตาม ควรจะมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

2. การแข่งขันกับนานาประเทศ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของภูมิภาคต่างๆ ของโลกมากขึ้น โดยกรอบความร่วมมือที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับประเทศไทยมาก คือการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) และการรวมกลุ่มของเอเชียตะวันออก (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกภายใต้กรอบความร่วมมือของประเทศในกลุ่มอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งมีทั้งหมด 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า ภายใต้ความร่วมมือ 3 ด้าน ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community : ASC) ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-cultural Community : ASCC) และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ภายในปี 2558 ทำให้เกิดการแข่งขันในระหว่างประเทศของภูมิภาค โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ต้องเชื่อมโยงกับการศึกษาในฐานะปัจจัยหนุนหรือถ่วงการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะเกี่ยวกับภาคเอกชน เนื่องจากแรงงานที่มีทักษะความสามารถเท่านั้นจึงจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการแข่งขันได้

3. การพัฒนาทุนมนุษย์ เป็นทั้งเหตุปัจจัยและผลลัพธ์สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ กฎแห่งความสำเร็จในสังคมยุคฐานความรู้ คือ ทุนมนุษย์ ที่ต้องรู้ว่าในโลกนี้มีอะไร รู้แล้วนำมาคิดต่อยอดได้หรือไม่ นำความคิดนี้ไปใช้ในเชิงพาณิชย์ได้หรือไม่ และนำความรู้ที่มี และได้มานั้นมาเป็นประสบการณ์ได้หรือไม่ เป็นหลักคิดที่ทำนายสังคมไทยว่าจะสามารถพัฒนาทุนมนุษย์ให้รอบรู้ ใฝ่รู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และหนุนเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์

อย่างเป็นองค์รวมของประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการพัฒนาอย่างสมดุล คนไทยและสังคมไทยอยู่อย่างมีความสุข และมีการกินดีอยู่ดี (Well-being Nation) ในฐานะพลเมืองไทย (Thai-Thai) สู่ความเป็นคนไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองโลก (Global Citizenship)

4. การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการพัฒนาการศึกษา โดยวางรากฐานการพัฒนาสังคม ที่ฐานราก ตั้งแต่ชุมชน ท้องถิ่น ให้สามารถพัฒนาความเข้มแข็งทุกด้านด้วยตัวเอง การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Learning Environment) ด้วยการเปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) ปฏิรูปสังคม ขับเคลื่อนให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยที่ระบบต่างๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา ระบบสุขภาพ ระบบความยุติธรรม ระบบการสื่อสาร ระบบการเมือง และระบบการเรียนรู้ ไปเชื่อมโยงกับความเข้มแข็งของชุมชน และท้องถิ่นอย่างเกื้อกูล พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ร่วมกันทุกระดับ มีการจัดการความรู้ที่หลากหลายสร้างสรรค์สิ่งดีงาม เกิดค่านิยมใหม่ของสังคม นำไปสู่การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยทุกระดับพร้อมรับผลกระทบที่เกิดจากวิกฤตต่างๆ

แนวคิดการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21

คณะผู้วิจัยสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2557, หน้า 205) ได้เสนอแนะการปรับเปลี่ยนแนวคิดการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (Identity) คนไทย จากเดิมแต่ละคนมีสถานะเป็นแค่เพียงพลเมืองไทย (Thai-Thai) สู่ความเป็นคนไทยให้เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองโลก (Global Citizenship) ซึ่งหมายถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงในประชาคมโลก เครือข่ายของประชาคมโลก รวมถึงการปลูกจิตสำนึกต่อโลก

2. ปรับเปลี่ยนจุดเน้น (Reorientation) จากการเน้นการสร้างคนเพื่อป้อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (People for Growth) เพื่อตอบโจทย์สังคมอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวไปสู่การเน้นการสร้างการเติบโตเพื่อรองรับการสร้างและปลดปล่อยศักยภาพของผู้คนในสังคม (Growth for People) เพื่อตอบโจทย์สังคมองค์ความรู้

3. ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) จากความพยายามเอาชนะและควบคุมธรรมชาติ (Controlling Nature) มาเป็นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ (Living with Nature) อย่างยั่งยืน

4. ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม (Transformation of Culture) จากการเป็นสังคมที่คนมุ่งมันแข่งขันฟาดฟันต้องเอาชนะผู้อื่น (Competition-driven Culture) มาเป็นการทำงาน

ร่วมกับคนอื่น ในลักษณะเกื้อกูลแบ่งปัน (Collaborative Culture) คนเก่งช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าเรียกหาสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเองและส่วนรวมไปพร้อมๆ กัน ผู้คนมีความเมตตา ดำเนินชีวิตในความเป็นมิตรไมตรีจิตต่อกันและกัน

5. **ขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่โลกที่หนึ่ง** (First World Nation) จากที่มองแต่การมุ่งไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว (Developed Country) ซึ่งให้ความสำคัญแต่ละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญมาเป็นการคำนึงถึงประเด็นด้านสังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะการสร้างเกียรติภูมิในความเป็นชาติ (Dignity of Nation) ให้คนไทยมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติไทย มีจิตสำนึกและตระหนักในคุณค่าของความเป็นไทย ก่อเกิดเป็นความรักความภูมิใจ ห่มเทก้าลังกายใจเพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติ

ทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

การจัดการศึกษาของ UNESCO (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2558, หน้า 10-11) โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในฐานะพลเมืองของชาติและในฐานะพลเมืองโลก โดยในศตวรรษที่ 21 ทุกประเทศได้มีการพัฒนาและใช้หลักสูตรการศึกษาที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้ Learn to know (การเรียนรู้ในทางที่เป็นประโยชน์ ทั้งการแสวงหาความรู้ใหม่และต่อยอดความรู้เดิม) Learn to be (การเรียนรู้ทำให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพและความถนัดของตนเอง สามารถวางแผนอนาคตได้) Learn to do (การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจนำไปสู่การประกอบอาชีพและเป็นประโยชน์ต่อสังคม) และ Learn to live together (การเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งในโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน/สังคม)

จากการศึกษาบทความ เรื่อง Twenty-First Century Student Outcomes and Support Systems (วิจารณ์ พานิช, 2555) ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบของลักษณะของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของนักเรียนเพื่อการก้าวสู่ความสำเร็จในการทำงานและชีวิต ดังต่อไปนี้

องค์ความรู้หลัก (Core Subjects) ที่มีความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 ประกอบไปด้วย ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาแม่ (English) ทักษะการอ่าน (Reading) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และได้รับความรู้ต่างๆ มากมายเพิ่มเติม โดยเชื่อว่าการอ่านเป็นทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ทักษะการใช้ภาษาอื่นๆ (Language Arts) ได้แก่ การฟัง การพูด และการเขียน ภาษาต่างประเทศ (World Language) ศิลปะ (Arts) คณิตศาสตร์ (Mathematics) เศรษฐศาสตร์ (Economics) วิทยาศาสตร์ (Science) ภูมิศาสตร์ (Geography) ประวัติศาสตร์ (History) การปกครองและหน้าที่พลเมือง (Government and Civics)

สาขาวิชาในกลุ่มสังคมศาสตร์ (Social Science) ดังกล่าวนี้นี้ แตกต่างจากวิชาสังคมศึกษา (Social Studies) ซึ่งว่าด้วยเรื่องวิถีการดำเนินชีวิต (Way of Life) ของมนุษย์ สิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม

รวมทั้งประเด็นสำคัญในยุศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นต้องบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนโดยถักทอหรือประสานไปพร้อมกับองค์ความรู้หลัก จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความตระหนักเกี่ยวกับโลก (Global Awareness) 2) ความรู้ความเข้าใจด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) 3) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง (Civic Literacy) 4) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพ (Health Literacy) และ 5) ความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)

นอกจากนี้ ยังมีทักษะที่ต้องบูรณาการผสานในการเรียนการสอนในองค์ความรู้วิชาหลัก ควบคู่ไปกับ 5 ประเด็นสำคัญในยุศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation) ในศตวรรษที่ 21 ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนในการเข้าสู่การทำงาน ซึ่งมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นในโลกปัจจุบัน ควรมีทักษะ ดังนี้

1.1 ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation)

1.2 การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving)

1.3 การสื่อสารและความร่วมมือ (Communication and Collaboration)

2. ทักษะด้านข้อมูลข่าวสาร สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) เด็กทุกวันนี้ อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ขับเคลื่อนด้วยสื่อและเทคโนโลยี ซึ่งจะเห็นได้จากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจำนวนมากมาย การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้านเทคโนโลยีการศึกษาและความสามารถในการเชื่อมโยงกันและการมีส่วนร่วมในอัตราที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ดังนั้น เด็กควรมีการใช้สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลายสรุปทักษะได้ ดังนี้

2.1 ทักษะด้านสารสนเทศ (Information Literacy)

2.2 ทักษะด้านสื่อ (Media Literacy)

2.3 ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information, Communications and Technology, Literacy)

3. ทักษะชีวิตและการประกอบอาชีพ (Life and Career Skills) ชีวิตและสภาพการทำงานในทุกวันนี้จำเป็นต้องมีทักษะการคิดและองค์ความรู้ที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากความสามารถในการทำงาน ในยุคที่แข่งขันกันด้านข้อมูลข่าวสารและการดำรงชีวิตที่มีความซับซ้อน การที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น นักเรียนต้องมีทักษะ ดังนี้

3.1 ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and Adaptability)
 3.2 การริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Initiative and Self-direction Learning)
 3.3 ทักษะด้านสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-cultural Skills)

3.4 การมีผลงานและความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Productivity and Accountability)

3.5 ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อสังคม (Leadership and Responsibility)
 การแบ่งกลุ่มทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และคณะ, 2557) แบ่งกลุ่มเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. ความสนใจใคร่รู้และมีจินตนาการ (Curiosity and Imagination)
2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving)
3. การคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรม (Creating and Innovation)
4. ทักษะด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ (Computing and ICT Literacy)
5. ทักษะในการสื่อสารและร่วมมือกัน (Communication and Collaboration)
6. ทักษะการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและตระหนักรู้ต่อโลก (Cross-cultural Learning and Global Awareness)

7. ทักษะเชิงธุรกิจและการประกอบการ (Corporate and Entrepreneurial Spirit)
 เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาตนเองสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เขียนขอเพิ่มทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning) และภาวะผู้นำตนเอง (Self-leadership) เนื่องจาก 2 ทักษะนี้ต้องสร้างตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งประเทศที่ใช้การศึกษาขับเคลื่อนในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ประเทศเกาหลีใต้ เน้นหนักที่การลงทุนพัฒนาคน โดยมีความเชื่อว่าการพัฒนาคนนั้น ไม่ใช่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชาวเกาหลีเท่านั้น แต่ยังมีผลดีถึงมนุษยชาติโดยรวมด้วย จะเห็นได้จากการปลูกฝังระเบียบวินัย การเป็นผู้นำ การมีจิตสาธารณะ และการแสวงหาความรู้ โดยรัฐบาลจัดให้มีกองทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

(Human Resource Development Fund) ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างกระทรวง การคลังและเศรษฐกิจ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงานและกระทรวงการค้าและพาณิชย์ เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ให้เป็นนวัตกรรมซึ่งเห็นได้จากการพัฒนาเทคโนโลยีในอุตสาหกรรม มือถือจนเป็นที่ยอมรับทั่วโลก (วรินทร์ บุญยั้ง, 2556)

การเรียนรู้แบบนำตนเองสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning) เป็นวิธีการที่ปลูกฝังให้ผู้เรียน ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าเป็นการเอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โนวอลล์ (Knowles, 1975) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้มีการเรียนรู้แบบ นำตนเองไว้ 9 ประการ คือ

1. มีความเข้าใจถึงความแตกต่างของบุคคลในด้านความคิด และทักษะที่จำเป็น ในการเรียนรู้ได้แก่ความแตกต่างระหว่างการเรียนโดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะ กับการเรียนรู้แบบนำตนเอง
2. มีแนวคิดที่ว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับผู้อื่น และเป็นผู้ที่ สามารถควบคุมและนำตนเองได้ในการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์กับตนเอง และส่วนรวม
3. มีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน เพื่อที่จะให้บุคคลเหล่านั้น เป็นผู้สะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนของตนเอง รวมทั้ง การช่วยเหลือผู้อื่น ตลอดจนการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น
4. มีความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยการ ร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
5. มีความสามารถในการกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้จากความต้องการ ในการ เรียนรู้ของตนเองโดยเป็นจุดมุ่งหมายที่สามารถประเมินผลสำเร็จได้
6. มีความสามารถในการเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้สอนเพื่อขอความช่วยเหลือ หรือ ขอคำปรึกษา
7. มีความสามารถในการแสวงหาบุคคล และแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
8. มีความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์ จากแหล่งวิทยาการต่างๆ มีความคิดริเริ่ม และมีทักษะการวางแผนอย่างดี
9. มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลจากข้อมูลที่ค้นพบไปใช้ ได้อย่างเหมาะสม

ภาวะผู้นำตนเอง

จากการวิจัยเรื่อง นโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของประเทศสิงคโปร์ (Boonying, 2013) พบว่า มีแผนพัฒนาการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษาในทุกระดับ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งความรู้ นำพาไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งไม่ได้เพียงให้ประชาชนพลเมืองในประเทศได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังได้สร้างผู้นำในอนาคต ซึ่งกิจกรรมในหลักสูตรของการเรียนการสอนรายวิชาหลัก และกิจกรรมเสริมหลักสูตรประเทศสิงคโปร์ได้มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนเกิดภาวะผู้นำตนเอง (Self-leadership) เพื่อสร้างผู้นำชั้นยอดให้ก้าวไกลไปสู่การเป็นผู้นำแห่งเอเชียในอนาคต

แนวคิด “ตนเป็นผู้นำตนเอง” (Self leading the self) (Manz, 1991) ประกอบด้วย ทักษะ ดังนี้

1. การเริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-starter) ผู้เรียนจะมีคุณสมบัติอยากรู้อยากเห็น สนใจที่จะแสวงหาคำตอบเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของตนเอง และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
2. การกำหนดทิศทางและการจูงใจด้วยตนเอง (Self-direction and Motivation) เป็นการวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายเป็นแผนที่ทางเดินที่ชัดเจน รวมทั้งจูงใจภายในตนเองอย่างสม่ำเสมอ
3. การให้รางวัลผลความสำเร็จส่วนตัว (Rewarding Personal Accomplishment) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจ และความสุขในการเรียนรู้หรือความสำเร็จในแต่ละขั้นอย่างต่อเนื่อง
4. การติดตามตรวจสอบหาสาเหตุของความล้มเหลว (Desirable behaviors that lead to successful or failure outcomes) เป็นการเรียนรู้จากพฤติกรรมใดที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลวแล้วหาทางแก้ไขพฤติกรรมนั้นเพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จ

สรุป ทักษะสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นอกเหนือจากองค์ความรู้ทางวิชาการแล้ว ต้องเป็นผู้มีความเป็นผู้นำในตนเอง เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นนักคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา สร้างสรรค์งาน ประสานความร่วมมือ รู้จักใช้ข้อมูล ข่าวสารและเทคโนโลยี เป็นนักสื่อสาร ตระหนัก รับผิดชอบต่อสังคม เป็นพลเมืองทรงคุณค่า และมีพื้นฐานความรู้เศรษฐกิจ และการคลัง สามารถนำไปพัฒนาตนเอง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและนานาชาติในอนาคต